

Filmtörténet 2.

TANMENET

Összefoglaló

Az amerikai filmtörténet 1930–1960 közötti időszakában a filmművészet materiális jellemzői alapvetően megváltoztak. Technikai újítások – hangosfilm, színes technika, szélesvászon – fejtették ki a hatásukat, miközben a hollywoodi stúdiórendszer fénykorát élte, majd hanyatlani kezdett. A tárgyalt periódusban a műfajfilmek (komédia, musical, western, háborús film, bűnügyi film/noir, stb.) és az úttörő független film (Orson Welles és részben Alfred Hitchcock munkássága) egyaránt fontos fejlődési fázisokon mentek át a két világháború meghatározta társadalmi, gazdasági és politikai kontextusban.

Óratípus: előadás/szeminárium, **státus:** kötelező alaptárgy

Évfolyam: 1.

Oktató: Győri Zsolt

E-mail: gyorizs@yahoo.co.uk

Időpontok: 2010. március 17-20, május 19-23

AZ ÓRA RÉSZLETES LEÍRÁSA

Március 17

- **Előadás.** Bevezetés, követelmény-egyeztetés.
- **Előadás.** Áttekintő a korszakról 1: némafilm és hangosfilm között.
- **Szeminárium.** Korszak-kezdetek. *A Manderley-ház asszonya* és *Jezebel*: női narratívák, gótikus és történelmi közegben. ⇒ **Marton Júlia**

Források: A megnézett filmek. *Manderley-ház asszonya* (r. Alfred Hitchcock; 1940) és *Jezebel* (r. William Wyler, 1938).

Ádám Péter: A mélység virtuóza. (William Wyler portré) *Filmvilág*, 2002. 7. 36–37.

André Bazin: William Wyler vagy egy janzenista rendező. In: *Mi a film? Esszék, tanulmányok*. Budapest, Osiris, 1995: 329-350.

Kovács Ilona: A gondola alakú hamutartó. *Filmvilág*, 1988. 4. 22-29.

Március 18.

- **Előadás.** Áttekintő a korszakról 2: stúdiók és „filmfajták”.
- **Szeminárium.** A klasszikus elbeszélő filmműfajok 1: a vígjáték. A komikum régi és új forrásai: karakter-építkezés, helyzetkomikum, dialógusok, kultúrák útközése. ⇒ **Halmen Péter**

Források: A megnézett filmek. *Ninotchka* (r. Ernst Lubitsch, 1939) és *Arzén és régi csipke*. (r. Frank Capra, 1944).

Kristin Thompson–David Bordwell: *Film History. An Introduction*. McGraw–Hill, 2003. 230–231.

Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000. (comedy)

Molnár Gál Péter: Így élni jó! (Frank Capráról) *Filmvilág*, 1991. 11. 34–35.

Molnár Gál Péter: Főúr, kérek egy táncost! (Billy Wilder filmjeiről) *Filmvilág*, 2002. 6. 42–44.

François Forestier: Egy poén, ha csattan. (Beszélgetések Billy Wilderrel) *Filmvilág*, 2002. 6. 45–46.

Jeffrey Richards: Frank Capra and the Cinema of Populism. In: Bill Nichols (ed.) *Movies and Methods 1*. University of California Press, 1976. 65–78.

Interneten hozzáférhető források a rendezőkre vonatkozóan.

- **Előadás:** A főbb fejlődési vonalak felvázolása: a hangosfilm, a széles vászon és a színes technika kezdetei.

Március 19.

- **Előadás.** A klasszikus narratív film kialakulása és poétikája – David Bordwell stílustörténete és elbeszéléselemélete alapján.
- **Szeminárium:** A klasszikus elbeszélő filmműfajok 2. A musical. A hangosteknika, a műfaj önreflexivitása és a sztár(olás) mechanizmusai. Richard Dyer elmélete. ⇒ Bőjthe Alex, Kerekes Eszter.

Források: A megnézett filmek. *Ének az esőben* (r. Gene Kelly–Stanley Donen, 1952) és *A zenekar kocsija* (r. Vincente Minnelli, 1953)

Kristin Thompson–David Bordwell: *Film History. An Introduction*. McGraw–Hill, 2003 (vonatkozó részek).

Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000. (musical, classic Hollywood cinema, iconography)

Kömlödi Ferenc: Táncolj, Hollywood! (A musical.) *Filmvilág*, 1993. 7. 48–52.

Horváth Vera: Hollywood és a film-musical. *Filmkultúra*, 1985. 6. 13–36.

Richard Dyer: Introduction. *Heavenly Bodies. Film Stars and Society*. London–New York: Routledge, 2004, 1–17.

- **Szeminárium.** A klasszikus elbeszélő filmműfajok 3. A háború: filmen és papíron, európai és amerikai módra? ⇒ Vasi Andrea

Források: A megnézett filmek. *A harmadik ember* (r. Carol Reed, 1948) és *Híd a Kwai folyó felett* (r. David Lean, 1957).

John Sutherland. „Háborúábrázolás 1-2.” *Sikerkönyvek*, Budapest: Európa, 1988, 197–217.

Umberto Eco. „Casablanca.” *Az új középkor*, Budapest: Európa, 2002, 106–112.

Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000. (classic Hollywood cinema, war films)

Kristin Thompson–David Bordwell: *Film History. An Introduction*. McGraw–Hill, 2003 (vonatkozó részek).

Március 20.

- **Előadás.** Az amerikai filmtörténet 1930–1945 közötti időszakának főbb rendezői: áttekintés.

- **Szeminárium:** A klasszikus elbeszélő filmműfajok 4. A western világa. Bináris oppozíciók, férfiasság-konstrukciók, a Vadnyugat mítosza, a műfaj ikonográfiája. ⇒ Erdély László

Források: A megnézett filmek. *A Sierra Madre kincse* (r. John Huston, 1948). és *A hét mesterlövész* (r. John Sturges, 1960).

Király Jenő: A western morfológiája. In: *Mágikus mozi. Műfajok, mítoszok, archetípusok a filmkultúrában*. Korona Kiadó, Budapest, 1998. 118–143.

André Bazin: A western, avagy a par excellence amerikai filmművészet. In: Balogh Gyöngyi (szerk.): *Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény III. (Tömegfilm)*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 103–109.

Kuczka Péter: Colt és kalap. *Filmkultúra*, 1978. 5. 49–66.

Wall Wright: A western film struktúrája (részletek). In: *Mozgóképkultúra és médiaismeret szöveggyűjtemény*.

Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000. (Classic Hollywood Cinema, Iconography, Westerns)

Alan Lovell: The Western. In: Bill Nichols (ed.) *Movies and Methods 1*. University of California Press, 1976. 164–175.

- **Szeminárium.** Az amerikai álomgyár mitológiája: *Casablanca* kontra *Martinique*. A két film történetének összehasonlítása: férfi és női szereplők (főszereplők és mellékszereplők), cselekmény, helyszín, jellegzetes motívumok, szimbólumok. A két film stílusának összehasonlítása (képszerkesztés a filmekben). ⇒ Rácz Károly

Források: A megnézett filmek. *To Have and Have Not (Martinique)* (r. Howard Hawks, 1944) és *Casablanca* (r. Michael Curtiz, 1945).

Király Jenő: Kommentárok Kertész Mihály: *Casablanca* című filmjének repülőtéri képsorához. In: *Frivol múzsa (1.)*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993. 254–294.

Umberto Eco: *Casablanca*, avagy az istenek ujjászületése. Balogh Gyöngyi (szerk.): *Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény III. (Tömegfilm)*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 53–57.

Robin Wood: *To Have (written) and Have Not (directed)*. In: Bill Nichols (ed.) *Movies and Methods 1*. University of California Press, 1976. 297–305.

Hahner Péter: Az ismeretlen ismerős. *Filmvilág* 2004/10, 32–41.

Pápai Zsolt: Howard Hawks rejtőzködő kamerája. *Filmvilág* 2001/12, 48–49.

Május 19.

- **Előadás.** A klasszikus hollywoodi filmelbeszélés műfajai és jellegzetességeik.
- **Előadás.** A műfajiságon túl? A film noir alapvető stíláriis jellemzői és filmtörténeti felbukkanásai.
- **Szeminárium.** A klasszikus elbeszélő filmműfajok 5. A gengsztertől a magányos bűnügig, a detektívregénytől a film noirig. ⇒ Barabás Ábel, Durkó Imre

Források: A megnézett filmek. *A máltai sólyom* (r. John Huston, 1940) és *Gyilkos vagyok* (r. Billy Wilder, 1944).

A klasszikus gengszterfilm világképe. In: Király Jenő: *Frivol múzsa (1.)*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993. 367–381.

Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000. (classic Hollywood cinema, gangster films, iconography.)

Kristin Thompson–David Bordwell: *Film History. An Introduction*. McGraw–Hill, 2003. 233 (The Gangster Film).

Péterffy Gabriella: Gengszter karakterek az amerikai filmben. *Filmkultúra*, 1995. szept. 20–18.

David Bordwell: A bűnügyi film. In: *Elbeszélés a játékfilmben*. Budapest, Magyar Filmintézet, 1996: 76–87.

Robert Warshow: A gengszter mint tragikus hős. In: Balogh Gyöngyi (szerk.): *Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény III. (Tömegfilm)*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 175–181.

Colin McArthur: Ikonográfia. In: Balogh Gyöngyi (szerk.): *Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény III. (Tömegfilm)*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 181–187.

Kovács András Bálint: Sötét filmek. (A bűnfilm és a modernitás.) *Filmvilág*, 2000. 6. 4–11.

Uő: A klasszikus elbeszélés feloldódása. *A modern film irányzatai*. Budapest. Palatinus, 2005, 264-274.

J. A. Place–L. S. Peterson: Some Visual Motifs of Film Noir. In: Bill Nichols (ed.) *Movies and Methods 1*. University of California Press, 1976. 325–339.

Raymond Borde and Etienne Chaumeton: Towards a Definition of Film Noir. A. Silver and J. Ursini, *The Film Noir Reader*. New York: Limelight, 2003, 17-25.

Paul Schrader. Notes on *Film Noir*. A. Silver and J. Ursini, *The Film Noir Reader*. New York: Limelight, 2003, 53-63.

Május 20.

- **Előadás.** A hollywoodi stúdiórendszer a második világháború után. A hidegháború és a film. Esettanulmány: a sci-fi
- **Szeminárium.** A klasszikus elbeszélő filmműfajok 6: A sci-fi. Fogalomtisztázás, definíciók. Technika és fantázia. Sci-fi és ideológia viszonya. Don Siegel és George Pal. ⇒ **Popescu Róbert**

Források: A megnézett filmek: *A testrablók támadása* (r. Don Siegel, 1956) és *Az időgép* (r. George Pal, 1960).

Vivian Carol Sobchack: „What is science fiction?” In. *Screening Space: the American Science Fiction Film*. New York: Ungar, 1987. 19-20.

http://books.google.com/books?id=8PPm-qt_YLkC&pg=PA311&dq=science+fiction+cinema&lr=&hl=hu&cd=21#v=onepage&q=science%20fiction%20cinema&f=false

Kovács Marcell: Cowboy az idegenek között (Don Siegel). *Filmvilág* 2007/1, 26-28.

Király Jenő: Titkos invázió. In: *Frivol múzsa* (2.). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993. 558-563.

Király Jenő: Eksztatikus utazások. Az idő forrásai felé. (2.). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993. 572-577.

Pál György életrajz. <http://www.szineszkonyvtar.hu/contents/p-z/palgyelet.htm>

- **Előadás.** A független filmkészítő története: bevezetés Orson Welles művészetébe.

Május 21

- **Szeminárium.** Az aranypolgár története. ⇒ **Nitsch-Petioky Balázs**

Források: A megnézett filmek: *Az aranypolgár* (r. Orson Welles, 1941) és *A shanghai asszony* (r. Orson Welles, 1948).

David Bordwell: Citizen Kane. In: Bill Nichols (ed.) *Movies and Methods 1*. University of California Press, 1976. 273–290.

Kovács András Bálint: Minden idők... (*Aranypolgár*). *Filmvilág*, 1993. 6. 4–7.

Nemes Károly, Andrew Sarris: Aranypolgár pro és kontra. *Filmkultúra*, 1993. febr. 36–33.

Robert L. Carringer: Az Aranypolgár készítése. *Metropolis* 2000/2, 6-37.

- **Előadás. Az ezerarcú Orson Welles: stúdiórendszer és önprodukción.**
- **Szeminárium. Orson Welles és az irodalom: Kafka és Shakespeare.** ⇒ **Gál Ede**

Források: A megnézett filmek: *A per* (r. Orson Welles, 1962) és *Az Ambersonok tündöklése* (r. Orson Welles, 1942).

Peter Bogdanovich: Orson Welles (interjúsorozat). *Filmvilág*, 1997. 2. 38–46., 3. 36–44., 4. 39–42.

Fáber András: A befejezetlen műemlék. (Orson Welles életműve). *Filmvilág*, 1986. 1. 24–28.

Robert Garis: The Magnificent Ambersons, The Lady from Shanghai. *The Films of Orson Welles*, Cambridge: Cambridge UP, 2004, 69-109.

André Bazin: Orson Welles. In: *Mi a film?* Esszék, tanulmányok. Budapest, Osiris, 1995: 257–329.

Robert Garis: Welles's Shakespeare. *The Films of Orson Welles*, Cambridge: Cambridge UP, 2004, 127-166.

Kiséry András: Welles és Shakespeare. *Metropolis* 2000/2, 38-57.

William Shakespeare *Hamlet* c. drámája, Franz Kafka *A per* c. regénye.

Május 22.

- **Előadás. Egy emigráns az álomgyárban: Alfred Hitchcock pályája.**
- **Szeminárium. Nézői közelítések Hitchcockhoz: félelem, borzongás?** ⇒ **Benkő Zsolt, Tóth Csaba**

Források: A megnézett filmek: *39 lépcsőfok* (1935) és *Psycho* (r. Alfred Hitchcock, 1960).

David Sterritt: *The Films of Alfred Hitchcock*. Cambridge University Press, 1993. 1–28, 82–144.

Bikácsy Gergely: A kések és a formák. Zuhanás Hitchcockkal. *Filmvilág*, 1986. 10. 2–7.

Serge July–Jean-Luc Godard: Hitchcock vörösboros palackjai. *Filmvilág*, 1986. 10. 7–10.

Bikácsy Gergely: Hitchcock-pályakép. *Filmkultúra*, 1979. 5: 59–73.

Kovács András Bálint. Fabulaalternatívák: Hitchcock. *A modern film irányzatai*. Budapest. Palatinus, 2005, 274-277.

- **Előadás. A hitchcocki stílus jellemzői. Az expresszionizmus hagyománya, a suspense dramaturgiája**

Május 23.

- **Szeminárium. Nő és férfi Hitchcock filmjeiben.** ⇒ **Kalamár István Norbert és Mihály Erika**

Források: A megnézett filmek: *Vertigo* (r. Alfred Hitchcock, 1958).

Tania Modleski: Hitchcock, a feminizmus és a patriarchális tudattalan. *Metropolis*, 2000. 4. 38–54.

Molnár Gál Péter: Ananké a fürdőszobában. *Filmkultúra*, 1985. 12: 23–26.

Pethő Ágnes: Képek bűvöletében. Adalékok mozgóképek és festészet kapcsolatának értelmezéséhez Alfred Hitchcock filmjeiben. In: Pethő Ágnes (szerk.): *Film-kép-nyelv*. Kolozsvár: Scientia, 2007, 139-196.

- **Előadás/Szeminárium.** Filmművészet 1930 és 1960 között. A korszak lenyomata a későbbiekben. Csoportbeszélgetés a klasszikus Hollywoodról.18-20.

Források: A megnézett filmek: *Ok nélküli lázadó*. (r. Nicholas Ray, 1955).

KÖTELEZŐ FILMEK

39 lépcsőfok (r. Alfred Hitchcock, 1935).
A harmadik ember (r. Carol Reed, 1948).
A hét mesterlövész (r. John Sturges, 1960).
A máltai sólyom (r. John Huston, 1941).
A Manderley-ház asszonya (r. Alfred Hitchcock, 1940).
A per (r. Orson Welles, 1962).
A shanghai asszony (r. Orson Welles, 1948).
A Sierra Madre kincse (r. John Huston, 1948).
A testrablók támadása (r. Don Siegel, 1956).
A zenekar kocsija (r. Vincente Minnelli, 1953).
Arzén és régi csipke. (r. Frank Capra, 1944).
Az Ambersonok tündöklése (r. Orson Welles, 1942).
Az aranypolgár (r. Orson Welles, 1941).
Az időgép (r. George Pal, 1960).
Casablanca (r. Michael Curtiz, 1945).
Ének az esőben (r. Gene Kelly–Stanley Donen, 1952).
Gyilkos vagyok (r. Billy Wilder, 1944).
Híd a Kwai folyó felett (r. David Lean, 1957).
Jezebel (r. William Wyler, 1938).
Martinique (r. Howard Hawks, 1944).
Ninotchka (r. Ernst Lubitsch, 1939).
Ok nélküli lázadó. (r. Nicholas Ray, 1955).
Psycho (r. Alfred Hitchcock, 1960).
Vertigo (r. Alfred Hitchcock, 1958).

A PIROSSAL JELZETT FILMEKET A MÁRCIUSI TÖMBÖSÍTÉSRE, A ZÖLDDEL JELÖLT CÍMEKET A MÁJUSI ÓRÁKRA KELL MEGNÉZNI.

Az olvasmányok közül a sárgával jelölteket mindenkinek el kell olvasnia. Ami nincs sárgával megjelölve, azt annak kötelező elolvasni, aki az adott szemináriumi témát bemutatja, a többieknek ez ajánlott olvasmány.

AJÁNLOTT FILMEK

Mildred Pierce (r. Michael Curtiz, 1944).
Bűvölet (r. Alfred Hitchcock, 1945).
A hátsó ablak (r. Alfred Hitchcock, 1954).
A nagy álmom (r. Howard Hawks, 1946).
Van, aki forrón szereti (r. Billy Wilder, 1959).
Shanghai Express (r. Josef von Sternberg, 1932).
Életünk legszebb évei (r. William Wyler, 1946).

Jelenlét: 7 előadáson (50%) és 12 szemináriumon (85%) kötelező a jelenlét ahhoz, hogy a diák végső jegyet kaphasson. Az ezt nem teljesítők esetében levonásra kerül sor a végső jegyből, alkalmanként 0,25 pont értékben. Amennyiben az előadáson való jelenlét 30%, a szemináriumi jelenlét 50% alatt alakul, az illető a rendes vizsgaszesszióban nem fogadható a záróvizsgán, még akkor sem, ha a szemináriumi jegye megengedné ezt.

Osztályozás

A tantárgyból kapott végső jegy **két** részjegyből tevődik össze, a következő arányban: a féléves szemináriumi (és előadás közbeni!) aktív munkára kapott aktivitási érdemjegyből (**50%-a** a végső jegynek) és a félév végén megtartott írásbeli záróvizsga eredményéből (**50%-a** a végső jegynek).

Az *aktivitási érdemjegy* (ezúttal 100%-nak tekintve) a következő feladatok alapján alakul ki:

1. **Aktív jelenlét** a szemináriumokon és előadásokon (20%, 2 p).
2. Egy választott **szemináriumi tematika bemutatása** és az azt követő csoportos beszélgetés moderálása (40 %, 4p.)
3. A tantárgyhoz kapcsolódó, szakirodalmi alapo zású, **elemző dolgozat** leadása, a megadott formai követelmények alapján (40 %, 4p.)

Leadási határidő: 2010 június 10

A *záróvizsga részjegye* (ezúttal 100%-nak tekintve) a következő feladatokon alapul:

Ismeretellenőrző teszt (az elolvasott kötelező szakirodalom és a meghallgatott előadások anyagából). **Időpontja: 2008. nyári szesszió** (90%, 9 p.).

Megjegyezendő, hogy mindkét részjegynek legalább 5-ösnek kell lennie, ellenkező esetben a hallgató nem állhat vizsgára, vagy nem kaphat végső jegyet. Minden részfeladat végrehajtása kötelező.